

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 348/1-Х/4
29.03.2012. године

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој XVIII редовној седници, 29.03.2012. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: КРИПКЕ И ВИТГЕНШТАЈН: ЗНАЧЕЊЕ, СКЕПТИЦИЗАМ И ПРОБЛЕМ ИСТИНЕ, докторанда Милоша Шумоње.

За ментора је одређен проф. др Живан Лазовић.

Доставити:

1х Универзитету у Београду
1х Стручном сараднику за
докторске дисертације
1х Шефу Одсека за правне послове
1х Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Весна Димитријевић

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/2067	
(број захтева)	
30.03.2012.	
(датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Крипке и Витгенштајн: значење, скептицизам и проблем истине

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА филозофија
ОБЛАСТ

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Милош (Раде) Шумоња

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо Филозофски у Новом Саду
образовање:

Година 2003. дипломирања:

Назив магистарске тезе
кандидата:

Назив факултета на коме је магистарска теза
одбрањена:

Година одбране магистарске тезе: —

Обавештавамо вас да Наставно-научно веће је

на седници 29.03.2012. одржаној
размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Весна Димитријевић
--	--

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

Додатак уз образац 1.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Miloš Šumonja

Име и презиме ментора: Živan Lazović

Звање: Vanredni profesor

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. "Scepticism, Externalism and Predictive Dimension of Knowledge Claims", *Prolegomena* 10 (2) 2011: 215–237
2. "Epistemičko opravdanje, epistemička odgovornost i intelektualne vrline", *Filozofski godišnjak* 24, 2011, str. 75-105
3. "Dve verzije eksternalističke teorije epistemičkog opravdanja", *Theoria* 1, 2011, str. 5–23

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор

треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односно дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум:

М.П. _____

OBRAZLOŽENJE PREDLOGA DOKTORSKE DISERTACIJE
KRIPKE I VITGENŠTAJN: ZNAČENJE, SKEPTICIZAM I PROBLEM ISTINE

1. Predmet istraživanja

Prema vladajućoj tradiciji u filozofiji jezika, semantičkom realizmu, značenje reči je određeno uslovima ispravnosti, a rečenica uslovima istinitosti, pri čemu su potonji funkcija prethodnih. Tako je značenje reči „plus“ i znaka „+“, onako kako ih govornik razume, određeno pravilom da su reč i znak ispravno shvaćeni ako i samo ako govornik pomoću njih označava operaciju *sabiranja*, dok je značenje rečenice „Šezdeset osam plus pedeset sedam jednako je sto dvadeset pet“, onako kako je govornik razume, određeno pravilom da je rečenica istinita ako i samo ako je *šezdeset osam plus pedeset sedam jednako sto dvadeset pet*. Realista smatra da će govornik koji razume pravila sabiranja umeti da poveže značenje reči „plus“ i znaka „+“ sa operacijom sabiranja, da će razumeti uslove pod kojima su rečenice u kojima se pojavljuju reč „plus“ i znak „+“ istinite i da su rečenice koje govornikovim iskazima i mentalnim stanjima pripisuju značenje i razumevanje istinite ili neistinite jer opisuju objektivne činjenice. U čuvenoj studiji „Vitgenštajn o pravilima i privatnom jeziku“ Saul Kripke tumači Vitgenštajnovu raspravu o sleđenju pravila kao skeptički napad na semantički realizam. Po Kripkeovom mišljenju, Vitgenštajn upućuje semantičkom realisti skeptički izazov kojim osporava činjeničnost značenja tvrdnji o govornikovom razumevanju reči i rečenica na osnovu toga što su sve činjenice o govornikovim prethodnim jezičkim i nejezičkim postupcima kompatibilne sa drugačijim askripcijama značenja i razumevanja. Kripke argumentuje u pet koraka. **Skeptički izazov** realisti glasi: „Ako sadašnju upotrebu znaka „+“ opravdavaš pozivajući se na prošle, na osnovu koje činjenice možeš opravdano da tvrdiš da si u prošlosti pod znakom „+“ razumeo operaciju sabiranja (a ne neku drugu računsku operaciju)?“ Uzimajući u obzir da smo uvek izvršili konačan broj operacija sabiranja, opravdano je pretpostaviti da postoje dovoljno veliki brojevi koje realista ranije nije sabirao. Kripkeov skeptik pretpostavlja da je realista uspešno sabrao sve kombinacije dva broja manja od 57, ali da nikada nije odgovarao na pitanje „ $68+57=?$ “. Pitanje je na osnovu koje činjenice realista može osporiti skeptikovu tvrdnju da na pitanje „ $68+57=?$ “ treba da odgovori „5“, a ne „125“. Mada je nesumnjivo da je odgovor „5“ *aritmetički* pogrešan, skeptički problem se zapravo javlja na *metajezičkom* nivou, jer znak „+“ doista označava funkciju sabiranja. Naime, da bi uopšte postavio problem, Kripkov skeptik mora poći od hipoteze da *sadašnja* upotreba reči „plus“ i znaka „+“ nije upitna. On se slaže da je u skladu sa *trenutnom* jezičkom praksom „ $68+57=125$ “, ali sumnja u to *da li je realista sadašnja upotreba u skladu sa njegovim prošlim upotrebama* reči „plus“ i znaka „+“. Epistemološki i vremenski okvir skeptičkog izazova imaju funkciju dramaturškog sredstva, jer Kripke *via* epistemološkog zapravo postavlja metafizičko pitanje: dakle, ne da li mogu *znati* činjenice o tome koje značenje sam ranije razumeo, već da li uopšte *postoje* činjenice o značenju i razumevanju? Ako se ispostavi da ne postoje činjenice o značenjima reči u prošlim upotrebama, onda ne postoje ni o sadašnjim i budućim. Realista ne može dokazati da skeptik greši kada tvrdi da je realista razumeo znak „+“ *tako* da je odgovor „5“ u skladu sa njegovim ranijim postupcima i shvatanjima pozivajući se na ranija sabiranja jer, po hipotezi, nikada nije

sabrao 68 i 57. On može reći da se odgovor „125“ dobija na pitanje „68+57=?“ ukoliko se primeni ista operacija koju je primenjivao u svim slučajevim sabiranja brojeva manjih od 57. Ali koja je to *ista* operacija? Skeptik može tvrditi da je realista znak „+“ i reč „plus“ razumeo na sledeći način: $X \oplus Y = X + Y$, ako $X, Y < 57$, u suprotnom $X + Y = 5$, gde znak „ $\oplus$ “ označava funkciju „kvus“ i operaciju „kvabiranja“.

Da bi spasao ideju značenja, realista mora navesti činjenice koje pokazuju da je ranije razumeo „+“ kao znak funkcije sabiranja, a ne „kvabiranja“. Odgovor mora zadovoljiti dva uslova. Prvo, mora objasniti koja vrsta činjenica može biti *konstitutivna* za značenje „+“. Drugo, odgovor mora pokazati kako je moguće iz izdvojene činjenice „izvući“ razliku ispravnog i neispravnog odgovora. Skeptik mu dozvoljava pristup svim činjenicama o njegovim ranijim jezičkim i nejezičkim postupcima, ali i celokupnom sadržaju arhive mentalnih stanja. Ako i pod uslovima epistemičke idealizacije realista ne uspe pronaći potrebnu činjenicu, skeptik će sa pravom zaključiti da takve činjenice – nema.

Skeptička kritika ponuđenih odgovora uključuje dva argumenta: argument „iz konačnosti“ i argument „iz normativnosti“. Činjenice o prošlim sabiranjima nisu od pomoći, jer smo pretpostavili da realista nije sabirao brojeve veće od 57. Neće ga daleko odvesti ni pokušaj da poveća broj prošlih sabiranja preko 57 – prostor za devijantnu funkciju poput „kvabiranja“ se mora javiti, jer je broj izvršenih operacija sabiranja konačan.

Realista može ponuditi „algoritamski odgovor“: „Sabiranje se ne uči tako što se na osnovu konačnog broja primera zaključuje o prirodi cele operacije, već tako što se nauči pravilo po kome se vrše nova sabiranja. Evo jedno: kada sabirate dva broja, X i Y, prvo izbrojte X klikera i stavite na jednu gomilu, onda izbrojite Y klikera i stavite na drugu. Zatim spojite te dve gomile u jednu i izbrojte klikere. Tako se dobija zbir dva broja.“ Nevolja se da naslutiti. Jer i reč „izbrojati“ je u prošlosti primenjena samo u konačnom broju slučajeva. Možda je reč „izbrojati“ realista razumeo kao „kvabrojati“, gde „kvabrojati“ znači isto što i „izbrojati“, ali samo za gomile sastavljene od gomila u kojima ima manje od 57 klikera. Ako ih ima više, „kvabrojanjem“ se dobija odgovor „5“. Poenta Kripkeovog skeptika je u tome da se bilo koje *simbolički izraženo uputstvo* može devijantno protumačiti. Onda i šire: i bilo koje uputstvo koje imamo „u glavi“, *uputstvo u obliku mentalnog entiteta*, zahteva da bude protumačeno isto kao i simbolički izraz koji bi taj mentalni entitet trebalo da fiksira. A ako se *mora* tumačiti, onda se *može* tumačiti pogrešno. Prizivanje u pomoć uputstava za tumačenje uputstava vodi u beskonačan regres.

Pošto mu lična istorija izvršenih sabiranja nije pomogla, realisti ne preostaje ništa drugo nego da otvori arhivu sopstvenih mentalnih epizoda. On je još uvek intuitivno uveren da mora postojati „nešto“ u njegovoj glavi, i da je to „nešto“ prikačeno uz znak „+“ tako da ga vodi u primeni znaka. To „nešto“ mu ne govori *šta će uraditi*, već *šta treba da uradi* svaki put kada upotrebljava znak „+“. Međutim, čini se da takav mentalni entitet nije ni nužan ni dovoljan uslov za razumevanje značenja. Jer, kao što pokazuje Vitgenštajnova rasprava o fenomenu čitanja, ne postoje mentalni doživljaji koji *nužno* prate razumevanje. Sa druge strane, prisustvo mentalnog entiteta nije ni *dovoljan* uslov. Mentalna slika ne može samostalno odrediti pravilnu upotrebu povezanog znaka, jer i njeno značenje treba fiksirati, tj. sa samih mentalnih slika nije moguće „iščitati“ uputstvo za dalju upotrebu izraza.

Realista može uzvratiti na sledeći način: razumevanje značenja znaka „+“ se zasniva na vrsti primitivnog i nesvodivog mentalnog stanja. U njemu je sadržano sve što bi razumevanje trebalo da bude, ali je to stanje *sui generis*, te se ne može dalje objašnjavati. Ovakav odgovor deluje neoborivo, ali istovremeno ostavlja prirodu „magičnog“ stanja potpuno misterioznom. Ako nije reč o običnom, introspektivno dostupnom stanju, kako je moguće bilo šta o njemu saznati? A realista mora nekako znati bar da se javlja, jer kako će inače znati da baš *sada* nešto razume? Drugi problem je što je takvo stanje konačan objekat u realistinom konačnom umu. Kako bi takav konačan objekat mogao poslužiti realisti da sa njega „iščita“ beskonačan broj budućih upotreba znaka, a da pri tome još i posluži kao osnov za razlikovanje ispravnih i neispravnih upotreba?

Srodna prethodnoj je i pretpostavka da postoji apstraktni entitet, ideja sabiranja, koja u sebi sadrži beskonačno mnogo mogućih primena. Stoga, kada realista kaže da pod znakom „+“ razume operaciju sabiranja, onda sam *koncept sabiranja* određuje koje su primene znaka ispravne. Međutim, čim se igra premesti na teren razumevanja, pitanje tumačenja opet iskrsava. Naime, nije sporno da ideja sabiranja određuje kako treba postupati sa znakom „+“. Ali kako znamo da je to što nam se „javlja“ u *ovom trenutku* ideja sabiranja, a ne „kvabiranja“? Možemo reći da realista duhom „dohvata“ ideju sabiranja, ali onda smo opet na starom problemu konačnosti.

Shvativši da mu problem stvara to što se poziva na *prošle* postupke i mentalne epizoda realista uvodi novu vrstu činjenica – *dispozicionalne* činjenice – i tvrdi: „Znam da sam ranije razumeo „+“ kao znak za operaciju sabiranja, jer znam da bih u slučaju da me je neko u prošlosti pitao „ $68+57=?$ “ odgovorio „125“.“ Po novoj teoriji, razumeti znak „+“ znači *biti disponiran* da se na pitanje „ $X+Y=?$ “ odgovori zbirom brojeva X i Y. Kripkeov skeptik ima dve primedbe. Prva se tiče dimenzije *normativnosti*. Jer pitanje nije koje će odgovore realista dati, već koje bi odgovore *trebao* da da. Druga primedba je da su poput celine prošlih jezičkih činova i naše dispozicije *konačne*. Ne može biti tačno da smo uvek disponirani da na pitanje „ $X+Y=?$ “ odgovorimo zbirom X i Y, jer su neki brojevi jednostavno preveliki, neki toliko da bi realista mogao i umreti pre nego što ih uspe i napisati. Čim je ideja konačnosti ponovo uvedena u igru, otvara se prostor za nova devijantna tumačenja.

Skeptički paradoks se sastoji u tome što, čak i pod pretpostavkom epistemičke idealizacije, realisti nijedna raspoloživa činjenica ne daje pravo na tvrdnju da je „125“ ispravan odgovor na pitanje „ $68+57=?$ “. Zaključak je da takve činjenice nema, te da askricije značenja i razumevanja ne opisuju činjenice o govorniku.

Na osnovu skeptičkog paradoksa Kripke izvlači **skeptički zaključak**: ako ne postoje činjenice koje fiksiraju značenje prošlih upotreba jezičkih izraza, onda ne postoje takve činjenice ni o *sadašnjoj upotrebi*. Budući da je po semantičkom realizmu značenje određeno uslovima istinitosti – cela ideja značenja isparava u vazduh!

Da bi izvukao jezik iz ponora semantičkog nihilizma, Kripke mora pronaći način da obnovi legitimitet svakodnevne prakse pripisivanja razumevanja i značenja. Prvi način – *čisto* rešenje paradoksa – podrazumeva realističku kontrarevoluciju koja negira rezultate skeptičkog puča tako što uspeva da locira izgublenu semantičku superčinjenicu. Drugi način je skeptička rehabilitacija semantičkog diskursa kroz Kripkeovo **skeptičko rešenje** paradoksa značenja. Skeptičko rešenje se sastoji iz negativnog i pozitivnog dela.

Negativan deo se ogleda u *priznavanju skeptičkog argumenta*, a pozitivan u *iznalaženju alternativne legitimacije* za rečenice o značenju i razumevanju. Po Kripkeu, ključan uvid

Vitgenštajnovе pozne filozofije je da rečenice ne crpe značenje iz traktarijanskih uslova istinitosti, već iz *uslove opravdane upotrebe* i specifične uloge u jeziku. Što znači da askripcije razumevanja i značenja ne moraju opisivati činjenice da bi bile legitimne. Dovoljan je opis okolnosti u kojima se mogu opravdano izreći i opis njihove funkcije. Umesto da opisuju činjenice, deklarativne rečenice o značenju služe izražavanju odnosa članova zajednice prema govorniku. Petar ima pravo da upotrebljava znak „+“ u skladu sa svojim nahodjenjem, bez dodatnih razloga bilo koje vrste, sve dok ga upotrebljava kao i većina drugih članova jezičke zajednice. Utoliko rečenica „Petar pod „+“ razume operaciju sabiranja“ ne opisuje činjenicu u vezi sa Petrovim razumevanjem znaka, već izražava odnos govornika prema Petru kao „jednom od nas“. Međutim, ako Petar ne upotrebi znak „+“ kao ostali pripadnici zajednice, i ako na sagovornikovu ispravku ne reaguje onako kako se od njega očekuje, onda Petrov sagovornik nema pravo da mu pripiše razumevanje znaka. Rečenice o značenju legitimišu asertorički uslovi i uloga u jezičkoj zajednici, a ne uslovi istinitosti.

Kritike Kripkeove interpretacije možemo podeliti u dve glavne grupe. Prve se tiču egzegetičke verodostojnosti, a druge održivosti Kripkove argumentacije nezavisno od Vitgenštajnovog teksta. Glavnina kritika iz druge grupe osporava skeptičko rešenje koristeći napetost između skeptičkog zaključka i skeptičkog rešenja. Sa jedne strane, da bi zaštitio tezu o nefaktičnosti semantičkog diskursa od očigledne kontradiktornosti, Kripke mora pretpostaviti legitimnost svakodnevne jezičke prakse pripisivanja razumevanja i značenja. Da bi opravdao tu pretpostavku, pored funkcionalnog objašnjenja značenja askripcija razumevanja i značenja, Kripke mora objasniti i njihovu opisnu sintaktičku površinu. Ako uspe da razluči skeptički zaključak i negativan deo skeptičkog rešenja, onda, da bi vratio tezi o nefaktičnosti skeptičku moć, mora uspostaviti kriterijum razlikovanja između rečenica semantičkog diskursa i opisnih rečenica iz drugih domena jezika. A ako i u tome uspe, onda, da bi zaštitio pozitivan deo skeptičkog rešenja, mora objasniti razliku između funkcije asertoričkih i funkcije aletičkih uslova u razumevanju značenja. Jer ukoliko asertoričke uslove razumemo kao surogat za aletičke, onda oni ili mogu zasnovati razliku između „kvus“ i „plus“ te imamo posla sa čistim rešenjem paradoksa, ili ne mogu – pa nemamo nikakvo rešenje! Kripkeov Vitgenštajn je razapet između dva zahteva: da žrtvuje celu ideju značenja na oltar skeptičkog argumenta, i da izbegne semantički nihilizam tako što će poštediti „ostatke značenja“ u vidu skeptičkog rešenja. Problem je što su ti zahtevi međusobno protivrečni, ali i besmisleni jedan bez drugog.

Po standardnom tumačenju (Bogosjan, Rajt, Mekdaue, Blekburn, Bejker i Haker, MekGin, Kavel) Kripkeovo skeptičko rešenje je oblik *lokalnog semantičkog*

antirealizma. Antirealista u pogledu nekog domena jezika misli da deklarativne rečenice iz tog domena „nemaju funkciju“ opisivanja činjenica i izražavanja istine. Kao što etički ekspresivista smatra da deklarativne rečenice etičkog diskursa ne opisuju moralne činjenice, već izražavaju stav govornika prema određenom postupku ili osobi, tako i zastupnik Kripke–Vitgenštajnovе teorije značenja veruje da deklarativne rečenice o značenju i razumevanju imaju performativnu funkciju. Međutim, pošto Kripke inisistira da je sa rečenicama o značenju „sve u redu“ sve dok ih ne pokušamo provući kroz Prokrustovu postelju semantičkog realizma, pošto odbija pomisao da su one sistemski neistinite poput rečenica etičkog diskursa u Mekijevoj metaetičkoj „teoriji greške“, on mora položiti račun o sintaktičkom ponašanju rečenica o razumevanju i značenju. Nevolja je u tome što se semantički diskurs sastoji od deklarativnih rečenica koje se javljaju kao komponente kondicionala, disjunkcija i drugih složenih rečeničkih konteksta. Ako zastupnik Kripke–Vitgenštajnovе teorije značenja ne osporava deskriptivističku fenomenologiju svakodnevnog semantičkog diskursa, a ne osporava, onda ne može osporiti ni svakodnevnu jezičku praksu pripisivanja istinitosti i činjeničnosti rečenicama koje govore o razumevanju i značenju. Zbog toga Kripkeova teza o nefaktičnosti semantičkog diskursa mora biti dopunjena tako da omogući aletičku evaluaciju rečenica o značenju i razumevanju, a da pri tome ne ugrozi tekovine skeptičkog argumenta.

Kripke anticipira ovakav prigovor i misli da je rešenje u usvajanju jedne varijante deflacione koncepcije istine. Ove koncepcije sadrže jednu negativnu i dve pozitivne kvalifikacije: a) po deflacionistima, „istina“ nije naročito svojstvo rečenice; b) reći „s je istina“ je zapravo indirektan način da se kaže s; i c) šema ekvivalentnosti značenja rečenica s i „s je istina“ iscrpljuje značenje predikata „istinit“. U Kripkeovom očima najvažnija komponenta deflacionih teorija je šema ekvivalentnosti. Njegov rezon je sledeći: pošto rečenica „Istina je da s znači p“ znači isto što i „s znači da p“, kada tvrdimo „Istina je da Petar znakom „+“ označava operaciju sabiranja“ tvrdimo ni manje ni više negoli da „Petar znakom „+“ označava operaciju sabiranja“. Po deflacionim kriterijumima, da bi rečenica „Petar znakom „+“ označava operaciju sabiranja“ bila kandidat za aletičku evaluaciju dovoljno je da bude smislена, deklarativna rečenica sa utvrđenim standardima upotrebe – upravo ono što zastupnik Kripke–Vitgenštajnovе teorije značenja zahteva od askrpcija razumevanja i značenja. Deflaciona koncepcija bi

trebala da omogući antirealisti pseudorealistički tretman semantičkog diskursa.

Međutim, čini se da ovaj, za koherentnost skeptičkog rešenja, odlučujući manevar ne samo da ne pomaže Kripkeu, već dodatno ističe slabost skeptičkog rešenja. Za početak možemo formulirati jednostavan inkompabilistički argument: ako antirealista priznaje da askripcije razumevanja i značenja imaju deflacione uslove istinitosti, onda priznaje i šemu ekvivalencije; ako priznaje šemu ekvivalencije, onda je antirealističke teza o nefaktičnosti značenja askripcija značenja i razumevanja – „s nema uslove istinitosti" je istinito“ – ekvivalentna sa „suludim i nepodnošljivim“ skeptičkim zaključkom – „s nema uslove istinitosti“ – te Kripkeov ustupak skeptičkom zaključku u vidu deflacione teorije istine vuče antirealistu nazad u ambis semantičkog nihilizma. Problem je zapravo dvostruk, jer deflacionistički obrat ili ostavlja skeptičko rešenje potpuno nezaštićenim – pod pretpostavkom šeme ekvivalencije, poreći istinitost rečenice „Istina je da s znači p“ isto je što i poreći istinitost/asertabilnost rečenice „s znači da p“ – ili, pod pretpostavkom deflacionih kriterijuma aletičke podobnosti, čini tezu o nefaktičnosti semantičkog diskursa očigledno pogrešnom.

Preporučena odbrana podrazumeva uvođenje supstantivnih koncepata istine i činjenice u tok argumenta sa idejom da teza o nefaktičnosti značenja cilja *te* koncepcije. Jer po tim koncepcijama asertabilnost rečenice „Petar znakom „+“ označava operaciju sabiranja“ ne garantuje istinitost rečenice „Istina je da Petar znakom „+“ označava operaciju sabiranja“, te ne može biti reči o neproblematičnom prelasku od „s nema uslove istinitosti" je istinito“ ka „s nema uslove istinitosti“.

Pol Bogosjan i Krispin Rajt su razvili složnije dokaze protivrečnosti teze o nefaktičnosti značenja askripcija značenja i razumevanja. Dok Bogosjan tvrdi da je semantički antirealizam protivrečan jer *pretpostavlja robusno, a implicira deflaciono poimanje istine*, Rajt je razvio dvostepeni *reductio* semantičkog antirealizma kroz dokaz nužnosti globalizacije antirealizma i dokaz inkohherentnosti globalnog antirealizma.

Bogosjan dokazuje da je strategija odbrane od jednostavnog inkompatibilističkog argumenta protivrečna na sledeći način:

a) Semantički antirealista ***mora da se opredeli između dva pojma istine***. Robusna koncepcija istine tvrdi da se predikat „istinit“ odnosi na jezički nezavisno svojstvo. Kao takav, on je moćan eksplanatorni instrument jer pomoću njega izražavamo najosnovnije

filozofske stavove o jeziku i svetu. Za filozofa jezika pojam istine može predstavljati ključ za objašnjenje prirode značenja: semantički realista smatra da se značenje rečenice mora objasniti uslovima pod kojima je iskaz istinit. Sa druge strane, po deflacionom shvatanju značenje predikata „istinit“ se iscrpljuje u šemi ekvivalencije značenja i sintaktičko–semantičkim radnjama koje šema ekvivalencije omogućava. Korist od ovako shvaćenog istinitosnog predikata se ogleda u mogućnosti izražavanja generalizacija kao što su „Svaka rečenica oblika '*p* ili ne-*p*' je istinita“, ili „Ono što Petar kaže je istina“, te je deflacioni istinitosni predikat, između ostalog, sredstvo „semantičkog uspona“ koje nam omogućava da izrazimo beskonačne konjukcije i disjunkcije. No, bez obzira na razlike, svi deflacionisti dele uverenje da rečenice *s* i „*s* je istinito“ imaju isto značenje. Bogosjan zaključuje da istina kao jezičko oruđe i istina kao odnos jezika i sveta ne mogu biti verzije iste ideje, te da je izbor jedne od njih najvažnija odluka za teoretičara istine.

b) Obe koncepcije ***impliciraju uslove*** koje rečenica mora zadovoljiti da bi mogla biti istinita. Ako se tvrdnja da je rečenica istinita svodi na tvrđenje same rečenice, onda su kriterijumi „sposobnosti da se izrazi istina“ identični kriterijumima „sposobnosti da se izrazi tvrdnja“. Na pitanje kakva mora biti rečenica da bi se iz *s* moglo zaključiti „*s* je istinito“, deflacionista će odgovoriti da rečenica mora biti smisljena, deklarativna, „disciplinovana“ pravilima ispravne upotrebe i – ništa više. A robusne koncepcije zahtevaju više. Iz ugla teoretičara korespodencije, rečenica može biti istinita ako sadrži izraze koji uspevaju da „naciljaju“ izvanjezički realitet. Iz ugla nekih koherentističkih teorija istine, ako, po izabranom shvatanju koherentnosti, koherentnost rečenica iz udaljenih jezičkih regiona nije racionalna mogućnost, onda, da bi se uopšte moglo pitati da li neka rečenica istinita, ona mora zadovoljiti neku vrstu redukcionističkog uslova.

c) Semantički antirealista ***mora pretpostaviti robusnu*** koncepciju uslova istinitosti, a na osnovu 2) i robusnu ***koncepciju istine***. Naime, rečenice koje govore o značenju i razumevanju su smisljene, deklarativne i „disciplinovane“, te su po kriterijumima deflacioniste kadre da izraze istinu. Pošto antirealista baš to želi da porekne, jasno je da pretpostavlja drugačije, robusne kriterijume. Rečenice koje pripisuju ili poriču robusne uslove „sposobnosti da se izrazi istina“, moraju i same imati zadovoljavati te uslove. A ako se obavezao na robusno shvatanje uslova „sposobnosti da se izrazi istina“, onda se obavezao i na robusno poimanje istine.

d) Sa druge strane, semantički antirealizam tvrdi da rečenice o značenju ne opisuju činjenice – značenje nije faktička stvar. Međutim, ako je istinitost rečenice funkcija njenog značenja i stanja stvari o kom rečenica govori, onda će nefaktičnost jedne od determinanti rezultirati nefaktičnošću ishoda. Nefaktičnost značenja s indukuje nefaktičnost istinitosti s. Pošto istina nije činjenična, semantički antirealista ***mora odbaciti robusni pojam istine*** kao jezički nezavisnog svojstva.

e) Na osnovu 3) i 4) sledi da je ***semantički antirealizam protivrečan*** jer sadrži dve suprotstavljene koncepcije istine.

A ako bi se antirealista uspeo odbraniti od Bogosjanovog napada, čeka ga Rajtov dvostepeni *reductio*:

a) Ako je istinitosna vrednost rečenice određena njenim značenjem i relevantnim činjenicama, onda nefaktičnost jedne od determinanti implicira nefaktičnost ishoda. Rajt nudi sledeću paralelu: ako je među determinantama toga da li vredi otići na određenu izložbu to koliko dobro su prezentirani vodeći eksponati, onda, ako pitanje „dobre prezentacije“ nije faktičko, nije ni pitanje da li vredi otići na izložbu. Stoga, nefaktičnost značenja implicira nefaktičnost istinitosne vrednosti rečenice. A ako je rečenica „s je istinito“ nefaktička, onda je i rečenica s nefaktička, jer nije moguće da rečenice sa desne i leve strane diskvotacione šeme („s“ je istinito ako i samo ako s) budu na različitim stranama podele nefaktičko–faktičko.

b) Očigledna nevolja je u tome što antirealizam gubi filozofsku motivaciju. Jer njegova svrha je upravo da povuče „duboku“ razliku između projektivnih i deskriptivnih rečenica. Na ovu primedbu antirealista može odgovoriti da je, po njegovim kriterijumima, razlika povučena na zadovoljavajući način. Međutim, onda se obavezao na tvrdnju da njegova teza predstavlja *otkriće činjenice* o prirodi značenja nekih rečenica: otkriće da rečenice semantičkog diskursa ne opisuju činjenice, već projektuju odnos govornika prema drugim članovima zajednice. Ali, kako je to moguće, ako se antirealistička teza mora primeniti na sebe samu? Jer, ako je svaka rečenica projektivna, onda skeptičko rešenje paradoksa značenja i samo ima projektivni, a ne deskriptivni karakter.

Problemski čvor Kripke–Vigenštajnovе teorije značenja tiče se odnosa negativnog dela skeptičkog rešenja i pojma istine. Deflaciona koncepcija istine je ključan sastojak skeptičkog rešenja jer se tek u sadržaju sa njom teza o nefaktičnosti značenja askripcija

razumevanja i značenja može razumeti kao izraz semantičkog antirealizma, a ne semantičkog nihilizma. Međutim, ako prihvati deflacionu teoriju da li izbegao skeptički zaključak, antirealista se suočava sa sledećim problemom: bez robusne koncepcije istine na raspolaganju, antirealista nije u mogućnosti da objasni šta ga čini – antirealistom! Zato argumenti koji dokazuju inkompatibilnost semantičkog antirealizma i deflacione koncepcije istine mogu imati poguban efekat po Kripke–Vitgenštajnovu teoriju značenja. Egzegetski čvor Kripke–Vitgenštajnovе teorije značenja tiče se odnosa pozitivnog dela skeptičkog rešenja i skeptičkog argumenta. Ako skeptičko rešenje razumemo kao izraz semantičkog antirealizma, onda ne možemo objasniti zašto bi činjenice o deflaciono protumačenim asertoričko–aletičkim uslovima semantičkog diskursa bile otpornije na skeptički napad od činjenica o robusno protumačenim aletičkim uslovima. Zato i argumenti koji dokazuju kompatibilnost semantičkog antirealizma i deflacione koncepcije istine mogu imati poguban efekat po Kripke–Vitgenštajnovu teoriju značenja.

2. Cilj

Problemski cilj rada je da kroz kritiku Bogosjanovog i Rajtovog argumenta pokažem kompatibilnosti deflacione koncepcije istine i semantičkog antirealizma. On sadrži tri poddokaza: a) da Bogosjan ne uspeva dokazati protivrečnost semantičkog antirealizma; b) da najbolji odgovor na inkompatibilističke argumente podrazumeva odbacivanje robusnog pojma istine *tout court*; i c) da odbacivanja robusnog pojma istine ne vodi kolapsu skeptičkog rešenja usled širenja antirealizma na ceo jezik. Pokazaću kako je u sekundarnoj literaturi Bogosjanov dokaz osporen po svakoj tački. Analiziraću ponuđene odgovore prateći tok dokaza, ne samo da bih zadovoljio njegovu formu, već prvenstveno sa namerom da ukažem na svojevrsnu dijalektiku u razvoju protiv–dokaza. Sve primedbe upućene Bogosjanu tiču se srži argumenta – tvrdnje da diskriminatorni potencijal teze semantičkog antirealizma zavisi od robusnog pojma istine. Strategije odbrane na prve dve tačke ne zadovoljavaju zato što prave ustupke Bogosjanovom dokazu. Obe pokušavaju da izbegnu njegove posledice ne osporavajući relevantnost robusnog poimanja istine za antirealističko stanovište. Prva, na koju ukazuju Bob Hejl i Krispin Rajt, nastoji da neutrališe razorno dejstvo robusnog koncepta istine po skeptičko rešenje zastupajući mogućnost aletičkog pluralizma. Po Bogosjanu, semantički antirealista ne samo da mora pretpostaviti inteligibilnost robusnog pojma istine, već mora i izabrati između njega i deflacionog. Ali Bogosjan nijednim argumentom nije pokazao

da postoji nešto sporno u mogućnosti da se irealista opredeli za aletički pluralizam – da upotrebljava dva istinitosna predikata, slabiji u semantičkom, a jači u ostalim oblastima diskursa.

Druga strategija prevodi problem na nivo kriterijuma koje rečenica mora zadovoljiti da bi mogla izraziti istinu. Kritičari (Richard Holton, Frenk Džekson, Grejem Opi i Majkl Smit) su pokazali da irealista može povući granicu između regiona diskursa posredstvom razlikovanja aletičkog deflacionizma i deflacionizma u pogledu aletičkih kriterijuma. Trik je u razlikovanju dva pitanja: jedno se tiče razlike između istinitih i neistinitih rečenica, drugo razlike između rečenica koje su kadre da izraze istinu i onih koje nisu. Zastupnik deflacionizma veruje da nema supstantivnog odgovora na prvo pitanje, ali ga to ne sprečava da odgovori na drugo tako što će formulisati „više“ kriterijume aletičke sposobnosti, takve da neće svaka dobro formirana deklarativna rečenica automatski biti kandidat za izražavanje istine.

Obe strategije uspešno osporavaju validnost Bogosjanovog dokaza, ali ne uspostavljaju validnost skeptičkog rešenja. Problem je sledeći: ako antirealista formuliše svoju poziciju posredstvom pojma istine, a potom, da bi sačuvao legitimnost običnog govora o značenju, pristane na „plitko“ poimanje istine, onda nema načina da povuče „duboku“ (saznajno–nesaznajno) razliku između rečenica kojima ljudi u svakodnevnom govoru pripisuju istinitost. A ako nije moguće povući takvu razliku, koji motiv ostaje antirealisti da bude – antirealista u pogledu semantičkog diskursa?

Tek na trećoj tački protiv dokaza postaje jasno da antirealista sebi ne postavlja zadatak da baratajući deflacionim pojmom istine povuče razliku između rečenica koje imaju robusne uslove istinitosti i onih koje nemaju. Robert Kraut i Majkl Devit su pokazali da, iako antirealista doista duguje objašnjenje alternativne semantike, on nije dužan da ga pruži u aletičkom idiomu, te može bez posledica odbaciti robusnu koncepciju istine.

Od Rajtovog argumenta anirealista se može braniti na dva načina. Može osporiti nužnost širenja lokalnog irealizma na ceo jezik. Ključni potez prvog koraka Rajtovog dokaza je primena diskvotacione šeme za „istinito“. Zamenom desne za levu stranu šeme Rajt iz a) '„s“ je istinito' nije istinito izvodi b) 's' nije istinito. Ali za antirelistu ovo ne važi: kada je 's' istinito onda će '„s“ je istinito' biti tek asertabilno. Stoga diskvotaciona šema ne funkcioniše sa desna na levo. Bob Hejl je ukazao da Rajtov potez počiva na upitnoj

pretpostavci po kojoj je kondicional validan ukoliko nema pada u vrednosti između antecedenta i konsekventa. Suprotno ovome, antirealista može ustvrditi da je uslov validnosti kondicionala očuvanje *određene vrednosti* (pri čemu su istinito i ispravno određene vrednosti, a ostale nisu). Ukoliko uslov validnosti kondicionala nije istinitost konsekventa u slučaju istinitosti antecedenta, već očuvanje određene vrednosti, onda primeri bikondicionalne šeme neće podržati zamenu svojih komponenti u složenim kontekstima poput onih u prvom koraku Rajtovog argumenta. Sa druge strane, antirealista može „stisnuti zube“ i reći da čak i ako je 's je istinito' kandidat za tvdnju, ne mora slediti da je i s, jer je postavio „više“ kriterijume asertabilnosti.

Ako odluči da prihvati globalizaciju nefaktičnosti na ceo jezik, na Rajtovu primedbu da ne može povući „duboku“ razliku između faktičkih i nefaktičkih rečenica antirealista može odgovoriti pozivajući se na vlastite semantičke kriterijume, a potom, što je još važnije, jednostavno konstatovati da je, nakon skeptičkog argumenta, težište dokaza na onom ko tvrdi da postoji robusna razlika između opisne i ne–opisne upotrebe jezika. Pokušaću da pokažem da ova metodološka kontrakritika ima fascinantne posledice, jer *potpuno menja dokaznu funkciju* Bogosjanovom i Rajtovom argumentu i tako posredno otvara mogućnost drugačijeg razumevanja Kripkeovog tumačenja Vitgenštajna. Nova interpretacija je neophodna jer odbrana skeptičkog rešenja od Bogosjanovog i Rajtovog dokaza inkohherentnosti nije i odbrana od – skeptičkog argumenta.

Egzegetski cilj rada je da, na osnovu rezultata problemskog dela rada, formulišem tumačenje Kripkeovog argumenta koje odudara od opšteprihvaćenog utoliko što ga tretira kao *reductio ad absurdum* semantičkog realizma, a tezu o nefaktičnosti značenja askripcija razumevanja i značenja kao izraz semantičkog *irealizma*. Ključna prednost *reductio* interpretacije je to što uspešno blokira skeptički napad na skeptičko rešenje. Ahilova peta standardnog antirealističkog tumačenja Kripke–Vitgenštajnovе pozicije je iznenađujuća činjenica da ni samo skeptičko rešenje ne uspeva da odoli razornoj moći skeptičkog argumenta. Ako se značenje semantičkog diskursa iscrpljuje u sudovima o slaganju ili neslaganju pojedinih odgovora unutar zajednice, onda a) nije jasno zašto bi činjenice o tome da li je Petar upotrebio znak „+“ kao i ostali članovi jezičke zajednice bile otpornije na skeptički argument od činjenica o tome šta je Petra razumeo pod znakom „+“ u prošlosti; b) a ako bi i bile, onda bismo imali posla sa čistim a ne

skeptičkim rešenjem; i c) navodno rešenje bi bilo skeptičnije od skeptičkog problema jer bi se svi naši sudovi sveli na neutemeljene sudove o neutemeljnim sudovima drugih govornika i odnos (ne)slaganja između njih. Interesantno je da Kripkeov argument „protiv jednostavnosti“ efektno ističe temeljni nedostatak semantičkog anirealizma. Argument se tiče mogućnosti da se od dve hipoteze o značenju rečenice kao verovatno istinitija izabere ona koja je jednostavnija. Kripkeov odgovor je da „teorija jednostavnosti“ previđa suštinu argumenta, jer nije pitanje koja je od dve hipoteze jednostavnija, već koje su hipoteze uopšte u igri. Ako nijedna hipoteza nema uslove istinitosti, šta onda može značiti sugestija da je verovatno istinitija ona jednostavnija? Međutim, izgleda da se slično pitanje može postaviti i samom Kripkeu, ukoliko ga razumemo kao antirealistu. Jer šta nam garantuju činjenice da je Petar sklon da na naše pitanje odgovori kao i ostali članovi zajednice? Pitanje nije samo da li je postoje činjenice na osnovu kojih je ispravan odgovor na pitanje „68+57“ „5“ ili „125“, već da li postoje činjenice na osnovu koji su „5“ i „125“ različiti odgovori, odnosno da li postoje činjenice o tome šta se uopšte računa kao odgovor? Ako se skeptički argument tiče samog koncepta pravila a ne toga koje od dva pravila govornik sledi, ako je problem metafizičke a ne epistemološke prirode, kako nam činjenica da se slažemo oko određenog odgovora može pomoći da rehabilitujemo ideju značenja? A ako asretoričke uslove u skeptičkom rešenju ne treba razumeti kao uslove istinitosti, kako ih treba razumeti? Ne samo da skeptičko rešenje ne rešava problem epistemološke subdeterminisanosti značenja, već ni ne dotiče osnovni problem – problem metafizičke neodređenosti značenja. Čini se da i samo skeptičko rešenje pada pod udar skeptičkog argumenta.

3. Osnovne hipoteze

Osnovna problemska hipoteza je da su deflacionizam i skeptičko rešenje kompatibilni. Dokaz hipoteze se sastoji od tri poddokaza: a) da semantički antirealista može i mora odbaciti robusno poimanje istine jer odbacuje teoriju značenja po kojoj je značenje određeno uslovima istinitosti; b) da ne mora prihvatiti deflacionu koncepciju uslova istinitosti, već da odbacuje eksplanatornu relevantnost aletičkog idioma za formulaciju svoje teze; i c) da baš zato može nastaviti da upotrebljava deflacioni istinitosni predikat,

jer je ono što antirealistu interesuje u vezi deflacionizma činjenica da je jedino filozofski interesantno u vezi njega to što nema nema ničega interesantnog.

Tvrdiću da zastupnik Kripke–Vitgenštajnovе teorije značenja sebi ne postavlja zadatak da baratajući deflacionim pojmom istine povuče razliku između rečenica koje imaju robusne uslove istinitosti i onih koje nemaju. Čak i ako izrazi svoju tezu aletičkim idiomom, on može, ne zapadajući u protivrečnost koju Bogosjan nalazi, tvrditi da je, u deflacionom smislu, istina da nijedna rečenica nije istinita, u robusnom smislu. Ipak, smatram da Kripke–Vitgenštajn ne treba učiniti ni taj ustupak Bogosjanovom dokazu. Jer deflaciona koncepcija istine je značajna za skeptičko rešenje baš zbog onoga što je razlikuje od robusne – ona nema nikakav eksplanatorni kapacitet u teoriji značenja. Kripke–Vitgenštajnu se doista otvara mogućnost da odbaci obavezu pacifikovanja robusne koncepciju ranije analiziranim strategijama izbegavanja. Ali ne da bi umesto nje prihvatio deflacionu, već naprotiv, da bi i nju odbacio kao eksplanatorno sredstvo, što ova, po definiciji, i nije. Na ovom mestu valja biti precizan: odbacujući deflacionu koncepciju antirealista ne odbacuje aletički idiom kao takav, već pretpostavku da je dužan svoju tezu o prirodi semantičkog diskursa definisati posredstvom pojma istine. Odbacujući deflaciono poimanje istine *na toj tački dokaza, on odbacuje eksplanatornu funkciju aletičkog idioma u teoriji značenja*. Da bi se hipoteza Bogosjanovog dokaza i Kripke–Vitgenštajnovо skeptičko rešenje mogli tumačiti kao ekvivalentne teze nužno je od samog početka pretpostaviti teoriju značenja koja je suprotna antirealističkoj. Doista, teza da „s ima uslove istinitosti *p*“ nema uslove istinitosti pretpostavlja robusno poimanje istine, ali ne zato što ga pretpostavlja Kripke, već zato što ga, pretpostavljajući takvu formulaciju antirealističke teze, pretpostavlja sam Bogosjan. Za skeptičko rešenje je konstitutivna tvrdnja da rečenice o značenju i razumevanju imaju svoj kriterijum značenja, različit od opisnih rečenica, pogotovo rečenica nauke, a ne to da određeni regioni jezika imaju ne–istinitosne uslove značenja. Prema tome, u Bogosjanovom dokazu zaista ima nešto protivrečno, ali to nije skeptičko rešenje, već njegov pokušaj da upari deflaciono poimanje istine i teoriju koja objašnjava značenje uslovima istinitosti. Bogosjan izvlači iz semantičkog antirealizma protivrečnost koju je sam u njega stavio.

Paradoksalno, odbacivanje eksplanatorne funkcije aletičkog idioma omogućava antirealisti da *prihvati deflacionu koncepciju u njenoj pravoј funkciji*. Jer ovu, kao

semantičko sredstvo, od robusne razlikuje upravo lišenost svakog eksplanatornog potencijala u teoriji značenja. Deflaciona koncepcija je teorijski bezazlena jer ne implicira nikakvu pretpostavku o odnosu jezika i sveta. Upravo zato je i korisna: ona nas lišava obaveze da teoriju značenja zasnujemo na shvatanju istine. Zato ću u kritici kritika Bogosjanovog dokaza tvrditi da najbolji odgovor podrazumeva eliminaciju pojma istine iz formulacije skeptičkog rešenja.

Razmatranje Rajtovog dokaza inkoherentosti globalnog antirealizma biće vođeno rezultatima analize Bogosjanovog argumenta jer Rajtov argument protiv globalnog antirealizma boluje od istog nedostatka kao i Bogosjanov protiv lokalnog. Oba kreću od pretpostavki koje skeptik odbija. Baš zato zastupnik Kripke–Vtgenštajnovog skeptičkog rešenja može prihvatiti globalni antirealizam tvrdeći da nema ničeg problematičnog u tome što je rešenje paradoksa saopšteno rečenicom koju upotrebljavamo pod određenim asertoričkim uslovima i koja igra određenu ulogu u našim životima. Fascinantna posledica neuspeha Rajtovog argumenta je mogućnost da se, zajedno sa Bogosjanovim, razume kao uspešan argument protiv semantičkog realizma.

Ako dokažem tvrdnju da se najvažnija pouka analize Bogosjanovog dokaza sastoji u uvidu da semantički antirealista treba da porekne eksplanatornu funkciju aletičkom idiomu u teoriji značenja, *onda Bogosjanov i Rajtov dokaz, nasuprot autorskim namerama, mogu tumačiti kao argumente protiv semantičkog realizma, a ne semantičkog antirealizma!* Jer Kripke–Vtgenštajnov branilac predstavlja slučaj ovako: ako, kao što to čine Bogosjan i Rajt, pretpostavimo realističku teoriju značenja i ako pretpostavimo da je istina robusna, onda smo prinuđeni da prihvatimo paradoksalan zaključak da ne postoje (robusne) činjenice o značenju rečenica. Potonje neprilike usklađivanja deflacione koncepcije istine i semantičkog antirealizma ili njegove globalizacije na ceo jezik su dodatni razlozi da se odbaci teorija koja objašnjava značenje uslovima istinitosti. Dakle, iako su iz skeptičke perspektive Bogosjanov i Rajtov argument neuspešni kao argumenti protiv skeptičkog rešenja, baš iz razloga zbog kojih ne uspevaju protiv semantičkog antirealizma, oni uspevaju protiv semantičkog realizma. Sa druge strane, semantički antirealista koji rezolutno odbaci aletički idiom ne može ostati samo antirealista. On treba, zbog i uprkos Rajtovom dokazu, da prihvati globalizaciju antirealizma jer tako prestaje biti antirealista i postaje irealista.

Osnovna egzegetička hipoteza je da Kripkeov skeptički argument treba shvatiti kao *reductio ad absurdum* semantičkog realizma. Po standardnoj interpretaciji, Kripke–Vitgenštajn mora prihvatiti skeptički zaključak jer pretpostavlja semantički realizam. Po *reductio* tumačenju, koje zastupaju Aleks Birn, Dejvid Dejvis, Džordž Vilson i Martin Kuš, odbijajući skeptički zaključak Kripke–Vitgenštajn odbija pretpostavku koja je vodila ka njemu – semantički realizam. Kripkeov skeptik nije i Kripkeov Vitgenštajn, oni su tek privremeni saveznici u borbi protiv realizma, ali sa različitim ciljevima. Njihovi putevi se razilaze pre skeptičkog zaključka, kod skeptičkog paradoksa. Za razliku od skeptika i naročito realiste, Kripkeov Vitgenštajn ne mora prihvatiti skeptički zaključak kao svoju tezu jer je od početka prozreo skeptikov opsenarski trik koji se sastoji u tome da ubedi sagovornika kako je njegovo intuitivno razumevanje prirode značenja ugroženo ukoliko ne može da odgovori na skeptički izazov.

Ovakva interpretativna strategija donosi novi svežanj problema. Neposredno se nameće pitanje prave prirode Kripke–Vitgenštajnovе teorije značenja. Po mom uverenju, tajna je u razlikovanju **semantičkog antirealizma** (pozicija Bogosjanovog Kripkenštajna) i **semantičkog irealizma**. Kao što je imoralista „s one strane dobra i zla“, tako je i Kripke–Vitgenštajnov semantički irealista je s one strane dihotomije realizam–antirealizam. Njegova pozicija se sastoji od dve teze, jedne negative i jedne pozitivne. Prva nam govori kako ne treba, a druga kako treba razumeti pojam značenja. Da se poslužim, za analitičku filozofiju, neobičnim rečnikom: interpretirana na uobičajen način, Kripke–Vitgenštajnova pozicija bi, na hegelovskom, predstavljala *apstraktnu* negaciju semantičkog realizma – semantički *anti–realizam*. Iz *apstraktne* negacije teze semantičkog realizma sledi afirmacija suprotne teze. Kada bi Kripke–Vitgenštajn morao prihvatiti Bogosjanovu kvalifikaciju teze o nefaktičnosti semantičkog diskursa, skeptičko rešenje bi doista bilo protivrečno. No, ako Kripke–Vitgenštajn ne mora prihvatiti eksplanatornu funkciju aletičkog idioma, onda je njegova pozicija, opet na hegelovskom, *određena* negacija – negacija celog argumentativnog polja. Iz *određene* negacije teze semantičkog realizma *ne sledi* afirmacija suprotne teze – kao što iz ekspresivističkog „Ubijati pse je pogrešno' nema uslove istinitost“ ne sledi da treba ubijati pse.

Teza o nefaktičnosti značenja rečenica semantičkog diskursa predstavlja *aufhebung* metodološke pretpostavke koju realista sledi tokom potrage za semantičkim činjenicama,

nikako antirealističku kapitulaciju pred skeptičkim argumentom. Realista i antirealista se slažu oko toga da postoji mesto u teoriji značenja namenjeno aletičkim uslovima, ali se ne slažu oko toga da li ti uslovi postoje. Nasuprot realisti, anirealista misli da nema činjenica o aletičkim uslovima, već da se na njihovom mestu nalaze činjenice o asertoričkim uslovima. Nasuprot realisti i antirealisti, Kripke–Vitgenštajnov semantički irealista smatra da ne postoji mesto za semantičke činjenice u teoriji značenja. Što nipošto ne znači da ne postoje činjenice o svakodnevnom semantičkom diskursu, već da one nemaju onu funkciju koju im pridaju realista i njegov oponent. Zato irealista može negirati semantički realizam posredstvom *reductio* argumenta, ali ne tako što će prihvatiti ishod – skeptički zaključak – kao sopstvenu tezu, već tako što će, jednom kada se popne, „odbaciti lestve“ skeptičkog dokaza.

Najvažniji egzegetički dobitak ovog tumačenja je objašnjenje imuniteta skeptičkog rešenja na skeptički argument. Mada su semantički antirealizam i deflaciono shvatanje istine komaptibilni, skeptičko rešenje, protumačeno kao semantički antirealizam, ostaje izloženo drugoj razarajućoj kritici (Bejker i Heker, Blekburn, Kavel, Hatiangadi, Rajt, Hofman, Zalabardo, Mekdauel). Ako se razlika između realiste i Kripke–Vitgenštajna svede na antirealističko uverenje da je mesto u arhitekturi značenja namenjeno aletičkim zapravo popunjeno asertoričkim uslovima, onda ni činjenice o asertoričkim uslovima ne mogu u skeptikovim očima iskupiti ideju značenja, i to ne samo zato što su i same podložne mogućnosti devijantnih – „kvusolikih“ – tumačenja, već ponajpre zato što činjenice o objektivnom značenju reči i rečenica supstituišu činjenicama o subjektivnim impresijama o značenju činjenica o tuđim subjektivnim impresijama o značenju. Nasuprot kritičarima koji tvrde da je takvo skeptičko rešenje skeptičnije od skeptičkog paradoksa, ja ću pokazati da je pravi problem to što takvo *rešenje nije dovoljno skeptično!*

Antirealizam skeptičkog rešenja nije dovoljno anti-realističan jer ne negira teorijski horizont semantičkog realizma. Realizam mora biti negiran dva puta: jednom sadržinski, od strane skeptičkog argumenta, a drugi put formalno, od strane skeptičkog rešenja. Standarda tumačenja previđaju da je Kripkeovo priznanje skeptičkog argumenta druga negacija, negacija negacije. Jer Kripkeovo tumačenje ne vodi logika gubitka značenja, pada u ambis semantičkog nihilizma i kasnijeg iskupljenja kroz skeptičko rešenje.

Upravo u smislu Vitgenštajnovog terapeutskog pristupa filozofskim problemima, poenta Kripkeovog iskupljenja značenja je da od početka nikakvog gubitka nije ni bilo, da je momenat pada zapravo povratak životu u jeziku koji već vodimo i implicitno uvek već prisutnoj sposobnosti razumevanja značenja. Revolucionarni smisao Kripke–Vitgenštajnovog obrata nije u društvenoj apropiaciji otuđenih realističkih činjenica o značenju i prenošenju semantičkih ovlasti na činjenice o zajedničkoj upotrebi jezika, već u ukidanju forme semantičkog ovlašćenja uopšte, dakle, ne u odgovoru koji Kripke–Vitgenštajn daje, već u pitanju koje postavlja. Posredstvom *reductio* argumenta on odbacuje pretpostavku da su nam semantičke činjenice potrebne da bismo razumeli semantički diskurs. Stoga skeptičko rešenje ne traga za faktičkim osnovom askripcija značenja i razumevanja, već odgovara na sasvim drugo pitanje: u kojim okolnostima izgovaramo takve rečenice i čemu one služe u svakodnevnoj jezičkoj praksi. Njegov cilj nije da redukuje ili analizira semantičke činjenice na činjenice o socijalnoj upotrebi askripcija značenja i razumevanja, već da nam pokaže prirodu semantičkog diskursa kroz opis činjenica o njegovoj socijalnoj funkciji.

Naravno, ako ostanemo unutar teorijskog horizonta dileme realizam/antirealizam, skeptičko rešenje nam se i ne može pojaviti drugačije nego kao svet semantičkog haosa. Međutim, u dijalektici Kripkeovog argumenta skeptičko rešenje dolazi tek nakon što se dim „bitke za značenje“ između realiste i skeptika razišao, kada je postalo jasno da je skeptik izvojevao Pirovu pobjedu jer je tajna oko koje se borba vodila to da tajne nema. Ukoliko to razumemo onda ćemo razumeti i da opis asertoričkih uslova rečenica o značenju i razumevanju ne podleže skeptičkom argumentu zato što nema dokaznu funkciju čistog rešenja paradoksa.

4. Metod istraživanja

Koristiću analitički, kritički, komparativni i interpretativni metod.

Analiziraću koncepte semantičkog realizma, semantičkog antirealizma, njihov međusobni odnos kao i odnos prema semantičkom irealizmu; analiziraću deflaciono poimanje istine naročito u pogledu odnosa prema teorijama značenja; ispitaću Hegelovu misaonu figuru „određene negacije“, njen metodološki značaj za razumevanje dijalektike Kripkeovog

argumenta i za razumevanje odnosa semantičkog irealizma prema semantičkom realizmu i semantičkom antirealizmu.

Kritikovaću Bogosjanov dokaz inkompatibilnosti deflacione koncepcije istine i semantičkog antirealizma. Kritikovaću i kritike inkompatibilističkih dokaza koje ne raskidaju dovoljno radikalno sa pretpostavkama Bogosjanovog dokaza. Pokazaću da kritika Bogosjanovog inkompabilističkog argumenta pogađa i Rajtov dokaz inkoherentosti semantičkog antirealizma usled širenja nefaktičnosti na ceo jezik i protivrečnosti globalnog antirealizma.

Upoređiću ključna mesta rasprave o Kripke-Vitgenštajnovoj teoriji značenja sa najvažnijim problemima metaetičkog ekspresivizma. Pokazaću da je aktuelni metaetički problem „puzećeg minimalizma“ komplementaran inkompatibilističkim dokazima, da skeptička kritika skeptičkog rešenja korespondira sa Frege-Gičovom kritikom ekspresivističkih teorija, te da rešenje oba problemska para ima istu metodološku osnovu – da osnovni ekspresivistički manevar odgovara Kripke-Vitgenštajnovom skeptičkom rešenju.

Na osnovu kritike Bogosjanove i Rajtovog dokaza i kritike kritika Bogosjanove i Rajtove kritike skeptičkog rešenja ponudiću tumačenje Kripkeovog tumačenja koje će se uspešno nositi i sa drugom temeljnom primedbom skeptičkom rešenju – da ni skeptičko rešenje ne rešava skeptički problem. Pokazaću da, nasuprot uobičajenim tumačenjima, u Kripkeovoj raspravi postoje tri, a ne dva učesnika, da je pored realiste i skeptika učesnik u raspravi i semantički irealista. Na kraju ću uporediti Kripkeovo i Kavelovo tumačenje Vitgenštajnovе rasprave o sleđenju pravila sa namerom da ukažem na važne sličnosti između te dve interpretacije u svetlu Kantove razlike između odredbene i refleksivne moći suđenja.

5. Struktura rada

Rad će se sastojati iz uvoda, tri poglavlja i zaključka.

U uvodu ću opisati intuitivni realizam svakodnevnog razumevanja značenja, način na koji se pod pritiskom skeptičkog izazova pretvara u semantički realizam, kao i osnovne postulate semantičkog realizma.

Prvo poglavlje će nositi naslov *Kripke-Vitgenštajnov paradoks*. U njemu ću detaljno izložiti Kripkeovu interpretaciju Vitgenštajnov rasprave o sledenju pravila sa posebnim osvrtom na skeptičko rešenje. Pokazaću da većina najuglednijih tumača – Krispin Rajt, Džon Mekdauel, Sajmon Blekburn i Pol Bogosjan – shvata skeptičko rešenje kao formu semantičkog antirealizma. Izložiću osnovnu podelu kritika Kripkeovog tumačenja, potom podelu problemskih kritika na inkompatibilističku i skeptičku. Pokazaću da obe kritike skeptičkog rešenja izviru iz napetosti između njegovog negativnog i pozitivnog dela. Poglavlje ću završiti analizom opštih karakteristika deflacionih koncepcija istine, naročito fundamentalnog značaja koji deflacionisti pridaju šemi ekvivalenciji za razumevanje funkcionisanja istinitosnog predikata, i objašnjenjem mogućnosti da se uz pomoć takve teorije istine ukloni tenzija između delova skeptičkog rešenja.

Drugo poglavlje će nositi naslov *Semantički anirealizam i deflaciono shvatanje istine*. Poglavlje ću započeti formulacijom jednostavnog inkompatibilističkog argumenta, a zatim i kompatibilističkog odgovora sa ciljem da objasnim način na koji Bogosjanov dokaz napada skeptičko rešenje. Glavni deo poglavlja će biti rekonstrukcija Bogosjanovog dokaza, koju ću sprovesti u pet tačaka. Zatim ću slediti korake dokaza da bih pokazao kako je svaka Bogosjanova teza osporena u sekundarnoj literaturi. Kritikovaću odbranu semantičkog antirealizma na prve dve tačke i tvrdiću da je kontrakritika uspešna tek ako dovede u pitanje implicitnu pretpostavku inkompatibilističkog argumenta - da je antirealista dužan da definiše svoju poziciju posredstvom aletičkog idioma. Posle Bogosjanovog, izložiću i Rajtov dvostepeni dokaz protivrečnosti skeptičkog rešenja. Analiziraću kritike dokaza uz osnovu tezu da, iako Rajtov dokaz ne uspeva da pokaže nužnost širenja nefaktičnosti značenja, antirealista može prihvatiti globalizaciju antirealizma jer ne mora pristati na realističku definiciju svoje pozicije. Što je još važnije, na taj način prebacuje težište dokaza protivrečnosti na svog protivnika, koji sada sam mora pokazati da postoji razlika između regiona diskursa koju antirealista ne može povući bez robusnog koncepta istine. Raspravu o Bogosjanovom i Rajtovom argumentu ću zaključiti tezom da se, uprkos tome i baš zbog toga što Bogosjan i Rajt pretpostavljaju pogrešnu kvalifikaciju semantičkog antirealizma, njihovi dokazi mogu tumačiti kao dokazi protiv semantičkog realizma. Na kraju poglavlja ću argumentovati da semantički antirealista koji odbaci eksplanatornu funkciju aletičkog idioma i prihvati globalizaciju nefaktičnosti na ceo jezik

prestaje biti antirealista i postaje semantički irealista.

Treće poglavlje će nositi naslov ***Skeptičko rešenje i semantički irealizam***. Poglavlje će započeti analizom Mekdauelove, Kavelove, Rajtove i Zalabardove verzije skeptičke kritike skeptičkog rešenja. Pokazaću da uspešna odbrana anirealističkog tumačenja skeptičkog rešenja od dokaza inkohherentnosti ne pomaže pred skeptičkom kritikom skeptičkog rešenja. Zatim ću, na osnovu rezultata drugog poglavlja i već postojećih tumačenja Džordža Vilsona i Martina Kuša, predložiti *reductio* tumačenje Kripkeovog skeptičkog argumenta i irealističko tumačenje skeptičkog rešenja. Ponovo ću izložiti dijalektiku skeptičkog argumenta ne bih li pokazao da standardna tumačenja pogrešno pretpostavljaju da Kripkeov Vitgenštajn prihvata skeptički zaključak kao svoju tezu. Potom ću uz pomoć ideje „određene negacije“ objasniti odnos u trouglu realizam, antirealizam i irealizam. Tvrdiću da semantički irealista ne prihvata teorijsku obavezu da pruži redukciju činjenica o semantičkom diskursu na činjenice o semantičkim svojstvima nejezičkih entiteta ili na činjenice o socijalnoj upotrebi jezika. Na temelju tog uvida ću braniti skeptičko rešenje od skeptičkog napada.

U zaključku ću uporediti Kripkeovo i Kavelovo tumačenje Vitgenštajnovе rasprave o sleđenju pravila. Tvrdiću da oba poriču *modus ponens* model i zastupaju model blizak Kantovoj teoriji refleksivnog suda, po kojem se u svakoj novoj primeni iznova formuliše norma. Na kraju ću analizirati takvo shvatanje normativnosti značenja i njegov odnos prema Vitgenštajnovom diktumu „značenje je upotreba“.

Literatura:

Armour-Garb, Bradley & Beall, JC (2005), „Deflationism: the basics“, u B. Armour-Garb & JC Beall (eds.), *Deflationary truth*, Chicago: Open Court: 1-29.

Armour-Garb, Bradley & Beall, JC (eds.) (2005), *Deflationary truth*, Chicago: Open Court.

Ayer, A. J. (1936), *Language, truth, and logic*. London: Gollancz.

Baker, Gordon & Hacker, Peter (1984), *Scepticism, rules and language*, Blackwell: Oxford.

Baker, Gordon & Hacker, Peter (1985), *Wittgenstein: Rules, Grammar and Necessity*, Blackwell: Oxford.

Baker, Gordon & Hacker, Peter (1990), „Malcolm on language and rules“, *Philosophy* 65: 167–79.

Blackburn, Simon (1984), „The individual strikes back“, *Synthese* 58: 281-302.

Blackburn, Simon (1993), *Essays on quasi-realism*, Oxford: Oxford University Press.

Blackburn, Simon (2010), *Practical tortoise raising: and other philosophical essays*, Oxford: Oxford University Press.

Bloor, David (1997), *Wittgenstein, rules and institutions*, London: Routledge.

Boghossian, Paul (1989), „The rule-following considerations“, *Mind* 98: 507–49.

Boghossian, Paul (1990), „The status of content“, *Philosophical Review* 99:157–84.

Burgess, Alexis (2010), „How to reconcile deflationism and nonfactualism“, *Nous* 433–450.

- Byrne, Alex (1996), „On misinterpreting Kripke's Wittgenstein“, *Philosophy and Phenomenological Research* 56: 339–343.
- Cavell, Stanley (1979), *The claim of reason: Wittgenstein, skepticism, morality, and tragedy*, Oxford, New York: Oxford University Press.
- Cavell, Stanley (1990), *Conditions handsome and unhandsome: the constitution of Emersonian perfectonism*, Chicago: University of Chicago Press.
- Coates, Paul (1997), „Meaning, mistake, and miscalculation“, *Minds and Machines* 7:171–97.
- Davidson, Donald (2005), *Truth, language, and history*, Oxford: Oxford University Press.
- Davies, David (1998), „How sceptical is Kripke's 'sceptical solution'“, *Philosophia* 26: 119–40.
- Devitt, Michael (1990), „Transcendentalism about content“, *Pacific Philosophical Quarterly* 71: 247–263.
- Devitt, Michael and Rey, Georges (1991), „Transcending transcendentalism: a response to Boghossian“, *Pacific Philosophical Quarterly* 72: 87–100.
- Dillard, Peter (1996), „Radical anti-deflationism“, *Philosophy and Phenomenological Research* 56: 173–181.
- Dreier, James (1996), „Expressivist embeddings and minimal truth“, *Philosophical Studies* 83: 29–51.
- Dreier, James (2004), „Meta-ethics and the problem of creeping minimalism“, *Philosophical Perspectives* 18: 23–44.
- Dummet, Michael (1959), „Truth“, *Proceedings of the Aristotelian Society* 59 :141–62.
- Dummet, Michael (1959), „Wittgenstein's philosophy of mathematics“, *Philosophical Review* 68: 324–348.
- Ebbs, Garry (1997), *Rule-Following and realism*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Eldridge, Richard (1986), „The normal and the normative: Wittgenstein's legacy, Kripke, and Cavell“, *Philosophy and Phenomenological Research* 46: 555–575.
- Fodor, Jerry (1990), *A theory of content and other essays*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Forbes, Graeme (1983), „Scepticism and semantic knowledge“, *Proceedings of the Aristotelian Society* 84: 223–37.
- Friedlander, Eli (2011), „Meaning schematics in Cavell's Kantian reading of Wittgenstein“, *Revue internationale de philosophie*: 183–199.
- Geach, Peter (1964): „Assertion“, *Philosophical Review*, 7: 449–465.

- Gibbons, Roger (1995), „A note on Boghossian's master argument“, *Philosophical Issues*, 6: 222–226.
- Goldfarb, Warren (2002), „Kripke on Wittgenstein on Rules“, u A. Miller & C. Wright (eds.), *Rule-following and meaning*, U.K.: Acumen Publishing: 92-108.
- Hale, Bob & Wright, Crispin (eds.) (1999), *A Companion to the philosophy of language*, Oxford: Blackwell.
- Hale, Bob (1999), „Rule-following, objectivity and meaning“, u B. Hale & C. Wright (eds.), *A Companion to the philosophy of language*, Oxford: Blackwell: 369–96.
- Hattiangadi, Anandi (2007), *Oughts and thoughts*, Oxford, New York: Oxford University Press.
- Hegel, Georg Vilhelm Fridrih (1973), *Nauka logike*, Beograd: Kultura.
- Hoffman, Paul (1985), „Kripke on private language“, *Philosophical Studies* 47: 23-28.
- Hohwy, Jacob (2003), „A reduction of Kripke–Wittgenstein's objections to dispositionalism about meaning“, *Minds and Machines* 13: 257–68.
- Holton, Richard (2000), „Minimalism and truth–value gaps“, *Philosophical Studies* 97: 137–168.
- Holtzman, Steven & Leich, Christopher (1981), „Communal Agreement and
Holtzman, Steven & Leich, Christopher (eds.) (1981), *Wittgenstein: To Follow A Rule*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Horwich, Paul (1990), „Wittgenstein and Kripke on the nature of meaning“, *Mind and Language* 5: 105–121.
- Jackson, Frank, Oppy Graham and Smith, Michael (1994), „Minimalism and truth aptness“, *Mind*: 287–302.
- Kant, Imanuel (2004), *Kritika moći suđenja*, Beograd: Dereta.
- Katz, Jerrod (1990), *The metaphysics of meaning*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Kraut, Robert (1993), „Robust deflationism“, *The Philosophical Review* 102: 247–263.
- Kremer, Michael (2000), "Wilson on Kripke's Wittgenstein", *Philosophy and Phenomenological Research* 60: 571-584.
- Kripke, Saul (1982), *Wittgenstein, rules and private language*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Kusch, Martin (2006), *A sceptical guide to meaning–defending Kripke's Wittgenstein*, Chesham: Acumen.

- Lepore, Ernest & Smith, Barry (2008), *Oxford handbook of the philosophy of language*, Oxford: Oxford University.
- Levin, Michael (2007), „Bundling Hume with Kripkenstein“, *Synthese* 155: 35-64.
- Malcolm, Norman (1989), "Wittgenstein on language and rules", *Philosophy* 64: 5-28.
- McDowell, John (1998), *Mind, value, and reality*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- McGinn, Colin (1984), *Wittgenstein on Meaning*, Oxford: Basil Blackwell.
- Miller, Alexander & Wright, Crispin (eds.) (2002), *Rule-following and meaning*, U.K.: Acumen Publishing
- Miller, Alexander (2007), *Philosophy of language*, London: Routledge.
- Millikan, Ruth (1990), „Truth, rules, hoverflies, and the Kripke–Wittgenstein paradox“, *Philosophical Review* 99: 323–53.
- Norris, Christopher (2006), *On truth and meaning: language, logic and the grounds of belief*, London: Continuum
- Objectivity”, u S. Holtzman & C. Leich, Christopher (eds.) *Wittgenstein: To Follow A Rule*, London: Routledge & Kegan Paul: 1-31.
- O'Leary–Hawthorne, John and Price, Huw, „How to stand up for non–cognitivists“, dostupno na <http://homepage.mac.com/huw.price/preprints/noncognitivism.pdf>,
- Price, Huw (2009), „ The semantic foundations of meatphysics“, u I. Ravenscroft (prir.), *Minds, ethics, and conditionals: themes from the philosophy of Frank Jackson*, Oxford: Oxford University Press, str. 111–141.
- Puhl, Klaus (1991), *Meaning scepticism*, Berlin: de Gruyter.
- Putnam, Hilary (2001), „Was Wittgenstein Really an Ante-realist about Mathematics?“, u T. McCarthy & S. Stidd (eds.), *Wittgenstein in America*, Oxford: Oxford University Press.
- Quine, Willard (1986), *The philosophy of logic*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Sartorelli, Joseph (1991), „McGinn on concept scepticism and Kripke's sceptical argument“, *Analysis* 51: 79-84.
- Scruton, Roger (1984), „Critical Notice: *Wittgenstein on Rules and Private Language*“, *Mind*: 592-602.
- Soames, Scot (1999), *Understanding truth*, Oxford: Oxford University Press.
- Soames, Scott (1998), „Facts, truth conditions, and the skeptical solution to the rule-following paradox“, *Philosophical Perspectives* 12: 313-348.

Soames, Scott (1998), „Skepticism about meaning, indeterminacy, normativity, and the rule-following paradox", *Canadian Journal of Philosophy, Supp 23*: 211--50

Stern, David (2004), *Wittgenstein's Philosophical Investigations: an introduction*.

Cambridge: Cambridge University Press.

Stoljar, Daniel (1993), „Emotivism and Truth Conditions", *Philosophical Studies* 70: 81–101.

Tennant, Neil (2002), *The Taming of the true*, Oxford: Oxford University Press.

Vitgenštajn, Ludvig (1980), *Filozofska istraživanja*, Beograd: Nolit.

Wilson, George (1994), „Kripke on Wittgenstein and normativity“, *Midwest Studies in Philosophy* 19: 366–390.

Wilson, George (1998), „Semantic realism and Kripke's Wittgenstein“, *Philosophy and Phenomenological Research* 58: 99–122.

Wilson, George (2008), „Rule-following, meaning, and normativity“, u E. Lepore & B. Smith (eds.), *Oxford handbook of the philosophy of language*, Oxford: Oxford University Press, str. 151–175.

Wright, Crispin (1992), *Truth and objectivity*, Cambridge, Mass.:Harvard University Press.

Wright, Crispin (2001), *Rails to infinity: essays on themes from Wittgenstein's Philosophical investigations*, Cambridge, Mass.:Harvard University Press.

Wright, Crispin (2002), „What could antirealism about ordinary psychology possibly be?“, *The Philosophical Review* 111: 205–233.

Zalabardo, Jose (1989), „Rules, communities and judgments“, *Crítica* 21: 33–58.

Zalabardo, Jose (1997), „Kripke's normativity argument", *Canadian Journal of Philosophy* 27: 467-488.

NAUČNO-NASTAVNOM VEĆU
FILOZOFSKOG FAKULTETA U BEOGRADU

Referat o kvalifikovanosti kandidata Miloša Šumonje i podobnosti teme
«KRIPKE I VITGENŠTAJN : ZNAČENJE, SKEPTICIZAM I PROBLEM ISTINE» za
doktorsku disertaciju

1. Osnovni podaci o kandidatu i disertaciji

Doktorant Miloš Šumonja je rođen 10.7.1977. godine u Somboru, gde je završio osnovnu školu i Gimnaziju „Veljko Petrović“. Studije filozofije je upisao 1997. godine na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Diplomirao je 2003. godine sa diplomskim radom *Hegelova filozofija istorije*. Tokom studija ostvario je prosečnu ocenu 9,09. Doktorske studije filozofije je upisao 2009. godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu, gde je trenutno student treće godine.

Radio je kao profesor filozofije u više srednjih škola, da bi u maju 2010. godine dobio izbor u zvanje asistenta na predmetu *Filozofija obrazovanja* na Pedagoškom fakultetu u Somboru. Od januara do septembra 2010. godine obavljao je dužnost sekretara časopisa *Norma*, koji izdaje Pedagoški fakultet u Somboru.

Dobitnik je stipendije Kraljevske norveške ambasade 2000. godine.

Miloš Šumonja, je podneo Odeljenju za filozofiju molbu za izradu doktorske disertacije sa temom pod naslovom «Kripke i Vitgenštajn: značenje, skepticizam i problem istine».

2. Predmet i cilj disertacije

Doktorska teza kandidata Miloša Šumonje ima dva osnovna cilja. Kandidatov prvi cilj jeste reinterpetacija Kripkeovog tumačenja poznog Vitgenštajna i jasnije odredjenje uloge koju Vitgenštajn i Kripke imaju u debati između realizma i antirealizma. Kandidatov drugi cilj jeste da razvije filozofsku poziciju koju naziva sematičkim irealizmom, a koja bi predstavljala napustanje i ujedno prevazilaženje spora između realista i antirealista.

3. Opis sadržaja (strukture po poglavljima) disertacije

U uvodnom poglavlju kandidat Miloš Šumonja namerava da opiše intuitivni realizam svakodnevnog razumevanja značenja, način na koji se pod pritiskom skeptičkog izazova pretvara u semantički realizam, kao i osnovne postulate semantičkog realizma.

Prvo poglavlje će nositi naslov *Kripke-Vitgenštajnov paradoks*. U njemu će kandidat detaljno izložiti Kripkeovu interpretaciju Vitgenštajnovе rasprave o sleđenju pravila sa posebnim osvrtom na skeptičko rešenje. Cilj će mu biti da pokaže da većina najuglednijih tumača – Krispin Rajt, Džon Mekdauel, Sajmon Blekburn i Pol Bogosjan –

shvataju skeptičko rešenje kao formu semantičkog antirealizma. Kandidat će izložiti osnovnu podelu kritika Kripkeovog tumačenja, potom podelu problemskih kritika na inkompatibilističku i skeptičku. Cilj će mu biti da pokaže da obe kritike skeptičkog rešenja izviru iz napetosti između njegovog negativnog i pozitivnog dela. Poglavlje će završiti analizom opštih karakteristika deflacionih koncepcija istine, naročito fundamentalnog značaja koji deflacionisti pridaju šemi ekvivalenciji za razumevanje funkcionisanja istinitosnog predikata, i objašnjenjem mogućnosti da se uz pomoć takve teorije istine ukloni tenzija između delova skeptičkog rešenja.

Drugo poglavlje će nositi naslov *Semantički antirealizam i deflaciono shvatanje istine*. Kandidat će poglavlje započeti formulacijom jednostavnog inkompabilističkog argumenta, a zatim i kompatibilističkog odgovora sa ciljem da objasni način na koji Bogosjanov dokaz napada skeptičko rešenje. Glavni deo poglavlja će biti rekonstrukcija Bogosjanovog dokaza, koju će kandidat sprovesti u pet tačaka. Zatim će mu cilj biti da pokaže kako je svaka Bogosjanova teza osporena u sekundarnoj literaturi. Na kraju poglavlja kandidat će argumentovati da semantički antirealista koji odbaci eksplanatornu funkciju aletičkog idioma i prihvati globalizaciju nefaktičnosti na ceo jezik prestaje biti antirealista i postaje semantički irealista.

Treće poglavlje će nositi naslov *Skeptičko rešenje i semantički irealizam*. Kandidatov cilj će biti da pokaže da uspešna odbrana antirealističkog tumačenja skeptičkog rešenja od dokaza inkohherentnosti ne pomaže pred skeptičkom kritikom skeptičkog rešenja. Zato će, na osnovu rezultata drugog poglavlja, i već postojećih tumačenja, predložiti *reductio* tumačenje Kripkeovog skeptičkog argumenta i irealističko tumačenje skeptičkog rešenja.

U zaključku kandidat Miloš Šumonja će uporediti Kripkeovo i Kavelovo tumačenje Vitgenštajnovе rasprave o sleđenju pravila. Cilj će mu biti da pokaže da oba poriču *modus ponens* model i zastupaju model blizak Kantovoj teoriji refleksivnog suda, po kojem se u svakoj novoj primeni iznova formuliše norma. Na kraju će analizirati takvo shvatanje normativnosti značenja i njegov odnos prema Vitgenštajnovom diktumu „značenje je upotreba“.

4. Osnovne hipoteze od kojih će se polaziti u istraživanju

Osnovna hipoteza jeste da su deflacionizam i skeptičko rešenje kompatibilni. Dokaz hipoteze se sastoji od tri poddokaza. Semantički antirealista može i mora odbaciti robusno poimanje istine jer odbacuje teoriju značenja po kojoj je značenje određeno uslovima istinitosti; ne mora prihvatiti deflacionu koncepciju uslova istinitosti, već da odbacuje eksplanatornu relevantnost aletičkog idioma za formulaciju svoje teze; baš zato može nastaviti da upotrebljava deflacioni istinitosni predikat, jer je ono što antirealistu interesuje u vezi deflacionizma činjenica da je jedino filozofski interesantno u vezi njega to što nema nema ničega interesantnog.

Kandidat ima nameru da kritikuje odbranu semantičkog antirealizma na prve dve tačke i tvrdiće da je kontrakritika uspešna tek ako dovede u pitanje implicitnu pretpostavku inkompatibilističkog argumenta - da je antirealista dužan da definiše svoju poziciju posredstvom aletičkog idioma. Posle Bogosjanovog, kandidat će precizirati na Rajtov

dvostepeni dokaz protivrečnosti skeptičkog rešenja. Analiziraće kritike dokaza uz osnovnu tezu da, iako Rajtov dokaz ne uspeva da pokaže nužnost širenja nefaktičnosti značenja, antirealista može prihvatiti globalizaciju antirealizma jer ne mora pristati na realističku definiciju svoje pozicije. Što je još važnije, na taj način prebacuje težište dokaza protivrečnosti na svog protivnika, koji sada sam mora pokazati da postoji razlika između regiona diskursa koju antirealista ne može povući bez robusnog koncepta istine. Raspravu o Bogosjanovom i Rajtovom argumentu će kandidat zaključiti tezom da se, uprkos tome i baš zbog toga što Bogosjan i Rajt pretpostavljaju pogrešnu kvalifikaciju semantičkog antirealizma, njihovi dokazi mogu tumačiti kao dokazi protiv semantičkog realizma.

5. Metode koje će u istraživanju primeniti

Kandidat će ponovo izložiti dijalektiku skeptičkog argumenta sa ciljem da pokaze da standardna tumačenja pogrešno pretpostavljaju da Kripkov Vitgenštajn prihvata skeptički zaključak kao svoju tezu. Potom će uz pomoć ideje „određene negacije“ kandidat objasniti odnos u trouglu realizam, antirealizam i irealizam. Kandidatova glavna teza će biti da semantički irealista ne prihvata teorijsku obavezu da pruži redukciju činjenica o semantičkom diskursu bilo na činjenice o semantičkim svojstvima nejezičkih entiteta bilo na činjenice o socijalnoj upotrebi jezika. Na temelju tog uvida će kandidat braniti skeptičko rešenje od skeptičkog napada.

6. Očekivani rezultati i naučni doprinos

Komisija smatra da će doktorska teza doktoranta Miloša Šumonje predstavljati značajan doprinos kako našem razumevanju Vitgenštajnovе pozne filozofije tako i Kripkeove interpretacije Vitgenštajna. Istovremeno teza će predstavljati značajan korak u razvoju teorije značenja koja bi prevazilazila probleme vezane za tradicionalnu debatu između realizma i antirealizma u filozofiji jezika.

7. Zaključak

Miloš Šumonja je u svojoj Molbi, pored obrazloženja teme, nacрта rada, metode i cilja istraživanja, naveo izvornu, primarnu literaturu kao i obimnu i relevantnu sekundarnu literaturu na engleskom i srpskom jeziku. Predložena literatura navodi na zaključak da su u potpunosti ispunjeni naučni preduslovi za uspešnu izradu doktorske disertacije.

Komisija je predložila kandidatu nekoliko manjih izmena vezanih za strukturu i sadržaj predložene doktorske disertacije. Predložene izmene se najviše odnose na pojašnjenje i razvoj kandidatove osnovne filozofske pozicije irealizma. Sve iznete sugestije kandidat će uzeti u obzir prilikom izrade doktorske disertacije.

Na osnovu predloga nacрта rada doktorske disertacije i predložene literature za njenu izradu, kao i uzimajući u obzir načelnu vrednost i značaj, na ovaj način

koncipiranog istraživanja Vitgenstajnovе i Kripkeove filozofije, predlažemo Naučno-Nastavnom Veću Filozofskog fakulteta da Milošu Šumonji odobri izradu doktorske disertacije pod naslovom „Kripke i Vitgenštajn: značenje, skepticizam i problem istine“.

Prof. dr Živan Lazovic (mentor)

Doc. Dr. Mašan Bogdanovski

Doc. Dr. Andrej Jandrić

Doc. Dr. Ljiljana Radenović

U Beogradu,
19. 03. 2012.